

Становище

на дисертация за придобиване на
образователно-научната степен „доктор”,
област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление: 3.2 «Психология»,
научна специалност «Педагогическа и възрастова психология»
на тема:

Влиянието на личностните характеристики върху професионалния стрес при военнослужещите

Докторант: Йорданка Минчева Динева

Изготвил становището: проф. дпсн Людмил Кръстев

Дисертационният труд е с обем 244 страници и се състои от въведение, изложение в две глави, изводи и обобщения, заключение, използвана литература и приложения. Резултатите от проведените изследвания, както и от статистическата обработка са онагледени с 18 таблици, 19 фигури и 10 приложения. Използвани са 159 литературни източника, от които на български 82 автора, на английски 71 и на руски език 6.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научен и научно-приложен аспект.

В теоретико-приложен план трябва да се подчертае значимостта на дисертационната разработка на докторантката Йорданка Динева. Несъмнен интерес предизвиква реализираното проучване на един от най-важните проблеми, стоящи пред всяка съвременна армия, свързан със стресовите въздействия върху психиката на военнослужещия, стресовите реакции и възможностите за управлението им както в мирновременни условия, така и при участие в многонационалните сили. Не е възможно успешното разрешаване на този проблем във време на война без предварителна подготовка в мирно време. От друга страна може и трябва да осигури подходящ набор от стратегии за работа с военнослужещите, чиито личностови особености възпрепятстват или затрудняват професионалната им реализация в специфичните условия на армейската среда. Докторантката Динева успешно се е справила със сложната задача да се изгради научнообоснована система за управление и разработване на стратегии за справяне със стреса в армейската среда, следвайки теоретичните

достигания в тази област, и едновременно с това спазвайки изискванията на практиката.

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация научните концепции по него.

В своето теоретично изложение докторантката прави задълбочен обзор на широк кръг постановки, интерпретиращи както теоретико-аналитично, така и теоретико-емпирично проблемът за същността и характеристиките на професионалния стрес и стресовите фактори в армейската среда. Коментират се съдържателните и процесуални теории за стреса и неговото влияние върху поведението на личността. На обстоен анализ са поставени въпросите отнасящи се до проучванията на социалната подкрепа във военната среда, защото е установено, че тя има пряко отношение към психически здравния изход, следващ бойния стрес на личността. Подробно са разгледани въпросите свързани с изследването на стреса във военната среда, последиците от него в индивидуален и организационен план, възможностите да бъде контролиран стресът и управлението му в една твърде специфична среда – армейската среда.

Извършеният интерпретативен анализ на теоретичните постановки и дизайнът на емпиричното психологическо изследване се явяват адекватно и логическо следствие от предметната област на дисертацията, което потвърждава информираността и компетентността на докторантката по поставения на научно обсъждане проблем. На тази основа е презентирани и концептуален модел за изследване на взаимодействието между възприетата социална подкрепа с личностната и ситуативна тревожност, разбирана като генерализирана предразположеност за възприемане и реагиране на широк кръг ситуации като заплашващи индивида. Основания за подбора на тези личностни особености са, че те най-непосредствено дават представа за личностната предразположеност към стрес в армейската среда.

3. Цел, задачи и хипотези:

Докторантката е представила много точно и ясно своята програма за проведеното изследване. Целта на настоящия дисертационен труд е да се анализират личностните характеристики свързани с преживяването на стрес, стратегиите за справяне със стреса и социалната подкрепа и тяхната взаимозависимост, както и промените с изследваните параметри при

кадровите военнослужещи. Тази конкретна цел се реализира с помощта на детайлно и прецизно диференцирани организационни и изследователски задачи, формулирани и представени две работни хипотези.

4. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд и посочените автори приноси.

Избраните в конкретната методика инструменти са релевантни на хипотезите, целите и задачите на дисертационната разработка:

1. Въпросник за оценка на тревожността STAI форма Y
2. Въпросник за социална подкрепа от близки приятели на Cutrona и Russell
3. Въпросник за предпочитани стратегии за справяне със стреса
4. Въпросникът за устойчивост на стрес съставен от В. Русинова и С. Жильова
5. Въпросник за изследване източниците на напрежение в армейската среда, модификация от В. Русинова и Й. Динева

5. Методи за обработка на резултатите

Резултатите са обработени чрез SPSS 16 като са използвани следните методи:

1. Дескриптивен анализ, демонстриращ средните стойности на изследваните параметри. От графичните методи в тази разработка са използвани табличните и кръговите диаграми.
2. Еднофакторен дисперсионен анализ, разкриващ наличието на значително влияние от една страна на личностните характеристики – ситуативна и личностна тревожност и устойчивост на стрес, като независими променливи върху изследваните зависими променливи – социална подкрепа и стратегии за справяне със стреса.
3. Корелационен анализ, показателен за съществуването на статистически значими взаимовръзки между изследваните променливи.
4. Многофакторен регресионен анализ, реализиран с цел откриване на причинно-следствените връзки между изследваните променливи.

6. Анализ на получените емпирични данни и изводи

Резултатите от проведените изследвания са представени във фигури, таблици и графики, които помагат на читателя да се ориентира и да разбере

по лесно наблюдаваните зависимости. Наблюдава се сериозно отношение към обработката на данните за доказване или отхвърляне на издигнатите хипотези. Коментират се множество различия и зависимости, като е налице и задълбочена лична позиция при тълкуването на установените закономерности. Във връзка с издигнатите хипотези се установява следното:

1. Наблюдавани са значителен брой статистически значими зависимости между изследваните от докторантката променливи.

2. Установява се, че използването на проблемно фокусирани стратегии на справяне със стреса, търсене на социална подкрепа и насочване към положителното са свързани с намаляване на тревожната симптоматика.

3. Високата степен на оказвана адекватна офицерска подкрепа води до избягване на несигурността в работната среда, до позитивно възприемане и по-добро интегриране в организацията, до усещане за сигурност и успех.

4. Установява се, че съществуват и значителни взаимозависимости между изследваните личностни характеристики (личностна и ситуативна тревожност и устойчивост на стрес), свързани с изживяването на професионален стрес в армейската среда.

5. Включването на изследваните личностни характеристики в групата на кадровите военнослужещи, като модератори на съпреживяване на стрес в армията би спомогнало за по-прецизен подбор на кандидатите за кадрова служба.

6. Като комплексна личностна характеристика устойчивостта на стрес, особено важна за професионалната дейност на кадровите военнослужещи, е продиктувана от по-ниските нива на личностна и ситуативна тревожност.

7. Наблюдават се статистически значими разлики в изследваните източници на напрежение в групата на кадровите военнослужещи между изследваните периоди, дължащи се на подобрената организационна култура и психологичното осигуряване в българската армия.

8. Армейската среда разполага с ресурси, които могат да бъдат противопоставяни на негативното влияние на личностните особености, с което се подпомага и адаптивния процес към самата армейска среда.

7. Научно-приложни приноси на дисертационния труд.

След запознаване с теоретичния и емпиричен анализ в дисертационния труд на Йорданка Динева мога да потвърдя че в него са

постигнати следните по-важни приноси, които без съмнение се определят като научно-приложни:

1. Проследени са влиянията на личностните характеристики – личностна, ситуативна тревожност и устойчивост на стрес върху професионалния стрес за армейската среда, което до сега не е правено. Направено е сравнение между българските изследвания за професионален стрес и такива конкретно за професионалната група на военнослужещите.

2. Модифициран е въпросник за източниците на напрежение конкретно за армейската среда, който дава възможност за провеждане на актуални лонгитюдни изследвания на факторите на работната среда предизвикващи стрес. Обогатена е методиката на Купър „Индикатор на професионален стрес” с три нови личностни характеристики.

3. Получените резултати от настоящото изследване дават възможност за оценка на конкретната ситуация свързана със ситуативната, личностната тревожност и устойчивост на стрес, социалната подкрепа и факторите на стреса в групата на кадровите военнослужещи в продължение на 10 години и дават възможност за оптимизиране работата с тях, с цел намаляване на професионалния стрес.

Заклучение

В заключение искам да изразя своето положително отношение към представената дисертация на Йорданка Динева, като подчертавам нейните неоспорими достойнства. Теоретичната част, анализът на получените резултати, както и тяхната интерпретация, точно формулираните хипотези, обосноваваните изводи и приносните моменти са на високо научно равнище и позволяват да се даде висока и обективна оценка на постиженията на автора. Убеден съм, че на Йорданка Динева с основание може да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” в професионално направление психология.

Дата: 17.04.2017

Благоевград

Изготвил становището :.....

/проф. д.пс.н. Л. Кръстев/